

Edmund Klein (1929-2011)

W dniu 21 grudnia 2011 r. zmarł po długiej chorobie Edmund Klein, profesor nadzwyczajny i doktor nauk prawnych Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii oraz długoletni kierownik Zakładu Powszechnej Historii Państwa i Prawa w Instytucie Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Edmund Klein urodził się 30 listopada 1929 r. w Nowem nad Wisłą (pow. Świecie, woj. bydgoskie) w rodzinie robotniczej, z matki Marii z Lubińskich i ojca Konrada, który był stolarzem. Dzieciństwo i pierwsze lata szkolne spędził częściowo w domu rodzinnym i u krewnych w Nowem, Gdyni, Warlubiu i Pszczynach. Po zakończeniu wojny zamieszkał z rodzicami i bratem w Strzeżulinie na Śląsku, gdzie w latach 1946-1951 uczęszczał do 11-letniej szkoły ogólnokształcącej stopnia licealnego, w której w maju 1951 r. złożył maturę. Już w 1950 r. podjął pracę w Powszechnej Spółdzielni Spożywców w Strzeżulinie, z której zrezygnował dopiero w 1954 r. W 1952 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego, któremu nadano wówczas niechlubne imię Bolesława Bieruta, i ukończył je w 1956 r. na podstawie pracy z prawa międzynarodowego *Uznanie państwa a uznanie rządu na przykładzie Chińskiej Republiki Ludowej*, uzyskując stopień magistra praw.

Z dniem 1 października 1956 r. został zatrudniony na stanowisku asystenta, a następnie starszego asystenta (1958-1964) w Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. W tym okresie opublikował swój pierwszy artykuł (1958) i napisał pod kierunkiem prof. Leszka Winowskiego obszerną rozprawę doktorską: *Położenie prawne ziem i ludności polskiej w państwie pruskim do 1847 roku* (ss. 770), za którą w 1964 r. uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych. W konsekwencji otrzymał nominację na adiunkta (1964-1974), w Zakładzie Powszechnej Historii Państwa i Prawa, wchodzącym od 1967 r. w skład utworzonego w tymże roku Instytutu Historii Państwa i Prawa. Był to okres, w którym nastąpiły również doniosłe zmiany w Jego życiu osobistym (zawarcie związku małżeńskiego (1960), narodziny córki (1965) i zamieszkanie we Wrocławiu).

W 1973 r. uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie powszechnej historii państwa i prawa. Podstawę przewodu stanowiła rozprawa *Rada Ludowa we Wrocławiu. Centralna Rada dla Prowincji Śląskiej*, Warszawa-Wrocław 1976 (ss. 409), opublikowana trzy lata później przez Instytut Śląski w Opolu. W roku 1975 Edmund Klein powołany został na stanowisko docenta, natomiast w 1979 r. otrzymał nominację na kierownika Zakładu i funkcję tę pełnił nieprzerwanie przez ponad dwadzieścia lat. Od roku 1991 piastował stanowisko profesora zwyczajnego. Przewód o nadanie tytułu profesora został wszczęty uchwałą Rady Wydziału w 1993 r., na podstawie maszynopisu monografii pt. *Nowy Śląsk 1795-1807 (Pojęcie, ustrój administra-*

cyjny i kościelny) złożonego w Wydawnictwie Uniwersytetu Wrocławskiego, ale został na Jego wniosek zawieszony z powodu „niespodziewanego ujawnienia bogatego zbioru archiwalnego, dotyczącego Nowego Śląska”. Uzupełnionej i poszerzonej wersji tej pracy już nie ukończył. Pomimo osiągnięcia wieku emerytalnego w 1999 r. był nadal zatrudniony w Instytucie Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego na 1/2 etatu w roku akademickim 2000/2001 i następnie na podstawie umowy o pracę do 30 czerwca 2006 r.

Edmund Klein był wzorowym nauczycielem akademickim. Wszystkie formy nauczania, które wykonywał z dużym zaangażowaniem (ćwiczenia, wykłady, proseminaria, seminary, konsultacje, repetytoria), cieszyły się nieustającym uznaniem studentów stacjonarnych i niestacjonarnych, zarówno prawa, jak i administracji. Wykładał głównie powszechną historię państwa i prawa, ale także historię średniowiecznego parlamentu angielskiego, historię Polski XIX i XX w. oraz historię administracji. Ze szczególną pieczołowitością traktował studentów tzw. studiów dla pracujących, zwłaszcza studiujących w punktach konsultacyjnych (najpierw w Opolu oraz u schyłku działalności dydaktycznej w ulubionym Zgorzelcu). Uchodził za wymagającego, ale sprawiedliwego egzaminatora, wyznaczanego do pełnienia funkcji egzaminatora z historii w komisji rekrutacyjnej na I rok studiów. Był członkiem Rady Pedagogicznej I roku studiów oraz wieloletnim opiekunem studentów I roku prawa. Pod Jego kierunkiem powstało ponad 250 prac magisterskich, wyróżnianych nierzadko na wydziałowych i ogólnopolskich konkursach. Wykazał się również zaangażowaniem w ruchu ogólnopolskich olimpiad historycznoprawnych, w których uczestniczył jako członek jury.

Nie stronił od działalności organizacyjnej. Jeszcze przed podjęciem studiów został członkiem Związku Walki Młodych (1947-1948) oraz Związku Młodzieży Polskiej (1948-1956), następnie Zakładowej Organizacji Związku Nauczycielstwa Polskiego (1956-1980) i jej mężem zaufania (1972) w Instytucie Historii Państwa i Prawa. Nieco później został sekretarzem (1960-1969), a następnie wieloletnim przewodniczącym (1969) Pracowniczej Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej przy Uniwersytecie Wrocławskim. Był także organizatorem i wieloletnim przewodniczącym (1965) uczelnianego Koła nr 41 Związku Filatelistów Polskich. Funkcje te pełnił bez mała trzydzieści lat. Był członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego i zarządu jego sekcji przy Wydziale Prawa i Administracji, Wydziałowej Komisji Bibliotecznej oraz Komisji Historycznej przy WKZZ Wrocław. W październiku 1980 r. wstąpił do NSZZ „Solidarność” przy Wydziale Prawa i Administracji. Dwa lata później stał się ofiarą represji ze strony funkcjonariuszy ZOMO i oskarżonym przed Kolegium ds. Wykroczeń o rzekomy udział w antypaństwowej demonstracji i czynną napaść na funkcjonariusza MO.

Dorobek naukowy Edmunda Kleina obejmuje ponad 50 opublikowanych prac. Składają się nań: monografia książkowa (rozprawa habilitacyjna), skryp-

ty (*Przewodnik do nauki powszechnej historii państwa i prawa*, cz. I, Wrocław 1991, ss. 55; cz. II: *Średniowieczne struktury ponadpaństwowe. Kościół, papież, cesarz, zakony*, Wrocław 1992, ss. 80), podręczniki (*Powszechna historia państwa i prawa*, część pierwsza, Wrocław 1996, ss. 267; *Historia ustroju Wielkiej Brytanii, Francji i Stanów Zjednoczonych Ameryki od XVI do końca XX wieku*, Wrocław 1998, ss. 238; *Historia ustroju państw niemieckich i Rosji od XVIII do XX wieku*, Wrocław 1999, ss. 124; *Powszechna historia państwa i prawa*, Wrocław 2003, ss. 774), liczne monograficzne studia i artykuły (obszerne, liczące niekiedy kilkadziesiąt i więcej stron), wreszcie drobne przyczynki i recenzje. Spora część prac naukowych nie została opublikowana. Dotyczy to bardzo obszernej rozprawy doktorskiej, wspomnianej „książki profesorskiej” o Nowym Śląsku, prawie ukończonej monografii o dziejach politycznych Wrocławia w okresie niemieckiej rewolucji listopadowej i puczu Kappa (1918-1920), wyboru źródeł do dziejów polskich rad ludowych na Śląsku za lat 1918-1921 oraz kilku obszernych monograficznych opracowań.

Od początku swojej działalności badawczej Edmund Klein koncentrował się na najnowszej historii państwa i prawa, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów ustrojowych Niemiec i Prus oraz na ich tle Śląska w XIX i XX w., co zawdzięczał inspiracji prof. Seweryna Wysłoucha, kierownika Katedry Historii Ustroju i Prawa Polskiego i zarazem redaktora „Studiów Śląskich”. W związku z tym Klein, wraz z profesorami Iwonem Jaworskim, Leszkiem Winowskim i Kazimierzem Orzechowskim, zaliczał się później do ścisłego grona swoich nauczycieli i opiekunów naukowych. Jego zainteresowania naukowe sytuują się w czterech nurtach badawczych. Pierwszy i najwcześniejszy dotyczy położenia prawnego mniejszości polskiej w Niemczech, ze szczególnym uwzględnieniem Śląska, drugi – rad robotniczych, żołnierskich, ludowych i chłopskich w latach 1917-1921, trzeci – historii ruchu robotniczego na Śląsku na przełomie XIX i XX w. oraz czwarty – ustroju ziem polskich pod panowaniem prusko-niemieckim, ze szczególnym uwzględnieniem Nowego Śląska. Cechą charakterystyczną tej działalności pisarskiej była zawsze benedyktyńska pracowitość, dociekliwość i drobiazgowość w rekonstruowaniu faktów oraz preferowanie źródeł archiwalnych. Zajmował się problematyką zupełnie niezbadaną albo uchodzącą za zbadaną, w której odkrywał wątki całkowicie pomijane, pogłębiając dotychczasową wiedzę nie tylko w sferze faktografii, ale także syntetycznych uogólnień.

Był promotorem pięciu rozpraw doktorskich, recenzentem w czterech przewodach doktorskich oraz w jednym habilitacyjnym.

Za działalność dydaktyczną, organizacyjną i naukową otrzymywał wielokrotnie nagrody dziekańskie, rektorskie, resortowe i państwowe. Został między innymi odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Doceniany był również przez środowisko lokalne, w którym żył i pracował (Strzelin).

Ostatnie lata życiowej drogi prof. Kleina były naznaczone, oprócz dokuczliwej choroby, problemami zawodowymi i osobistymi ukochanej córki Kasi, zwłaszcza jej nagłą śmiercią w marcu 2011 r. W połączeniu z rzetelnością naukową i pedanterią faktograficzną nie pozwoliło to doprowadzić planowanych dzieł do końca, choć na uprawianych polach badawczych był do tego osobą najbardziej predestynowaną.

MARIAN J. PTAK (Wrocław)